

2- Evet, Sultan-ı Ezelî'nin memurları vardır amma icraatçıları değildir ki saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar.

Evet, Sultan-ı Ezelî'nin memurları vardır amma icraatçıları değildir ki saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar. Ancak o memurların vazifesi dellâlıktır ki kudretin icraatını ilan ediyorlar. Veya o memurlar, nâzır müşahitlerdir ki gördükleri evamir-i tekviniyeye karşı yaptıkları itaat ve inkıyad ile istidatlarına göre bir nevi ibadet yapmış olurlar.

Demek, esbab ancak ve ancak kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar için vaz' edilmiş birtakım vasıtalarlardır. Yoksa kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değildir. Beşer sultanlarının memurları ise sultanların ihtiyaç ve aczlerini def' için tayinlerine zaruret hasıl olan yardımcı ve ortaklarıdır. Binaenaleyh Allah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur.

Evet, Sultan-ı Ezelî'nin memurları vardır amma icraatçıları değildir ki saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar.

“Sultan-ı Ezelî'nin Memurları Vardır”

Sultan-ı Ezelî, ezelî saltanat sahibi Allah demektir. Nasıl bir sultanın sarayında memurlar, hizmetkârlar, haberciler, nöbetçiler ve vazifeliler bulunur; aynen öyle de kâinat sarayında Allah'ın emrine musahhar edilmiş mahlûkat vardır. Güneş ışığıyla, bulut yağmuruyla, ağaç meyvesiyle, arı balıyla, toprak çiçeğiyle, melekler de kendilerine verilen vazifelerle Allah'ın emrinde çalışırlar.

Amma icraatçıları değildir ki saltanat ve rububiyetinde ortak olsunlar.

Burada çok mühim bir kayıt var: Memur olmak başka, icraatçı olmak başkadır. Memur, emri yerine getiren vasıta; icraatçı ise işi kendi kudretiyle yapan demektir. Sebepler ve

melekler Allah'ın memurlarıdır; fakat yaratma fiilinde Allah'a ortak değildirler. Mesela bulut yağmura memurdur ama yağmuru yaratmaz. Ağaç meyveye memurdur ama meyveyi icat etmez. Melekler de Allah'ın emirlerini yerine getirir; fakat yaratıcı kudret sahibi değildirler.

Eğer sebepler haşa hakiki icraatçı kabul edilseydi, Allah'ın saltanatına ve rububiyetine ortak yapılmış olurlardı. Hâlbuki rububiyet, terbiye etmek, idare etmek, büyütme, beslemek, ölçüyle sevk etmek ve kemale erdirmek demektir. Bir çiçeğin açmasında, bir bebeğin büyümesinde, bir meyvenin olgunlaşmasında, bir damla sütün yaratılmasında görünen rububiyet bütünüyle Allah'a aittir. Sebepler bu rububiyetin sahibi değil, sadece perdesidir.

Ancak o memurların vazifesi dellâllıktır ki kudretin icraatını ilan ediyorlar.

Dellâl, ilan eden, duyuran kimse demektir. Sebepler hâl diliyle şöyle dellallık yaparlar.

İşte kâinattaki sebeplerin ve neticelerin Allah'ın sonsuz kudretini, rahmetini ve sanatını hâl diliyle nasıl anlattığına dair çoğaltılabilecek diğer misaller:

İpek Böceği, ipekle ilan eder:

“Ben yeşil yaprak yiyen, kör ve şuursuz bir böceğim; benden çıkan bu zarif, parlak ve harika kumaş benim aklımın ve hünerimin eseri olamaz, Sâni (sanatkâr) olan Allah'ın lütfudur” der.

Yumurta, kuşla ilan eder:

“Ben basit bir sıvı ve cansız bir kabuğum; içimden uçan, gören, öten ve rızkını arayan harika bir canlıyı sanatla çıkararak ancak Hâlık (yaratıcı) olan Allah'tır” der.

Su, hayat vermesiyle ilan eder:

“Ben cansız, tatsız bir madenim; canlıların feryadına yetişip onlara hayat veren ve hararetlerini dindiren ben değilim, Rahmân olan Allah'tır” der.

Bahar Mevsimi, dirilişle ilan eder:

“Ben sadece bir zaman dilimiyim; kışın ölmüş yeryüzünü diriltten, kuru dallara hayat üfleyip rengârenk süsleyen Muhyî (hayat veren) olan Allah'tır” der.

Göz, görmesiyle ilan eder:

“Ben bir parça et, sinir ve sudan ibaretim; şu uçsuz bucaksız kâinatı bana temaşa ettiren ve renkleri fark ettiren Basîr (her şeyi gören) olan Allah'tır” der.

Dünya, yörüngesiyle ilan eder:

“Ben uzay boşluğunda asılı duran ağır bir taş kütesiyim; beni hassas bir ölçüyle döndürüp

mevsimleri meydana getiren ve canlılara beşik yapan Kadîr (sonsuz güç sahibi) olan Allah'tır" der.

Gece, sükûnetiyle ilan eder:

"Ben sadece güneşin çekilmesiyle oluşan bir karanlığım; yorgun bedenlere dinlenme fırsatı veren ve âleme şefkatli bir yorgan olan, Allah'ın sonsuz rahmetidir" der.

Kalp, sevgiyle ilan eder:

"Ben göğüs kafesinde atan bir et parçasıyım; içime merhameti, şefkati ve muhabbeti yerleştiren, Vedûd (çok seven ve sevilen) olan Allah'tır" der.

Mide, hazımla ilan eder:

"Ben karanlıkta çalışan, akılsız bir kas torbasıyım; içine giren gıdaları bedenin her hücresine uygun bir şekilde dağıtan ve enerjiye çeviren Rezzâk (rızkı veren) olan Allah'tır" der.

Orman, temiz havayla ilan eder:

"Ben toprağa kök salmış odun yığınlarıyım; bütün canlıların ciğerlerine uygun oksijeni ölçüyle ve hikmetle üreten ben değilim, her şeyi bilen Allah'tır" der.

Deniz, içindeki balıklarla ilan eder:

"Ben tuzlu bir su kütesiyim; içimde binbir çeşit rengârenk canlıyı besleyen, onlara o acı suyun içinde tatlı rızıklar gönderen Allah'ın sonsuz keremidir" der.

Kısacası: Kâinattaki hiçbir sebep, elinden çıkan o muhteşem, sanatlı ve hikmetli neticeye sahip çıkamaz. Çünkü sebepler şuursuz, cahil, sağır ve kördür; neticeler ise ancak sonsuz bir ilmin, iradenin, şefkatin ve kudretin eseri olabilir. Her şey hâl diliyle **"Biz ancak birer aynayız, asıl sanat ve nimet Allah'ındır"** der.

Veya o memurlar, nâzır müşahitlerdir ki gördükleri evamir-i tekviniyeye karşı yaptıkları itaat ve inkıyad ile istidatlarına göre bir nevi ibadet yapmış olurlar.

"Veya O Memurlar, Nâzır Müşahitlerdir"

Nâzır, bakan; müşahit, şahit olan demektir. Yani bu memurlar kâinatta cereyan eden ilahî icraatlara bakar, şahit olur, onların intizamını görürler. Özellikle melekler bu manada Allah'ın emirlerini müşahede eden, o emirlere itaat eden, kudretin icraatını temaşa eden vazifeli kullardır. Onlar yaratmazlar; fakat yaratılan sanatı görür, tesbih eder, itaat eder ve ilan ederler.

“Gördükleri Evamir-i Tekviniyeye Karşı”

Evamir-i tekviniye, Allah'ın yaratılış âlemindeki emirleri demektir. Mesela “Güneş doğsun”, “Yağmur insin”, “Tohum yarılın”, “Ağaç meyve versin”, “Bahar gelsin”, “Hücre çoğalsın”, “Kalp atsın” gibi kâinatta işleyen yaratılış emirleridir. Bunlar sözlü emir gibi değil, Allah'ın kudret ve iradesiyle kâinata konulan yaratılış kanunları ve filî emirlerdir.

“İtaat ve İnkıyad ile”

Kâinattaki her şey kendisine verilen emre itaat eder. Güneş, “doğ” emrine itaat eder gibi doğar. Dünya, “dön” emrine inkıyad eder gibi döner. Tohum, “yarıl” emrine boyun eğer. Bulut, “yağmur taşı” emrine uyar. Arı, “bal yap” emrine hizmet eder. Ağaç, “meyve ver” emrine itaat eder. Bu itaat onların kendi ilmiyle değil, Allah'ın emrine boyun eğmeleriyle olur.

“İstidatlarına Göre Bir Nevi İbadet Yapmış Olurlar”

Güneşin istidadı ışık vermektir. Bulutun istidadı yağmura perde olmaktır. Ağacın istidadı meyve vermektir. Arının istidadı bal yapmaktır. Meleğin istidadı tesbih, itaat ve nezarettir. İşte her varlık kendi kabiliyetiyle Allah'ın emrine uyduğu zaman, kendi lisaniyla bir çeşit ibadet yapmış olur.

Demek, esbab ancak ve ancak kudretin izzetini, rububiyetin haşmetini izhar için vaz'edilmiş birtakım vasıtalarıdır.

Demek sebepler, Allah'ın kudretine yardım etmek için değil; Allah'ın kudretinin izzetini ve rububiyetinin haşmetini göstermek için konulmuş vasıtalarıdır. Yani ağaç meyveyi yaratmakta Allah'a yardım etmiyor; bulut yağmuru indirmekte Allah'a destek olmuyor; doktor şifayı vermekte Allah'ın noksan bıraktığı bir işi tamamlamıyor. Bunlar sadece ilahî kudretin icraatını gösteren perdeler ve vasıtalarıdır.

“Kudretin İzzeti” Ne Demektir?

Allah'ın kudreti sonsuz, mutlak ve hiçbir şeye muhtaç olmayan bir kudrettir. Böyle izzetli bir kudret, bazı işleri doğrudan çıplak şekilde nazarlara göstermez; sebepleri perde yapar. Mesela ölüm hastalıkla gelir, rızık maaşla gelir, şifa ilaçla gelir, yağmur bulutla gelir. Fakat bunlar hakiki fail değildir; kudretin izzetine perde olan vasıtalarıdır.

“Rububiyetin Haşmeti” Ne Demektir?

Rububiyet; Allah'ın bütün varlığı terbiye etmesi, büyütmesi, beslemesi, idare etmesi ve kemale erdirmesidir. Bu rububiyetin haşmeti ise kâinatta kurulan muazzam nizamla görünür.

Bir meyvenin meydana gelmesi için toprak, su, hava, güneş, mevsim, kök, dal, yaprak hep beraber çalışıyor gibi görünür. Bu geniş düzen, Allah'ın rububiyetindeki haşmeti gösterir.

Sebepler Niçin Konulmuş?

Sebepler, Allah'ın aczinden dolayı konulmuş değildir. Hâşâ, Allah ağaca muhtaç olduğu için meyve yaratmıyor. Buluta muhtaç olduğu için yağmur indirmiyor. Anne-babaya muhtaç olduğu için çocuk yaratmıyor. Doktora muhtaç olduğu için şifa vermiyor. Sebepler; hikmet, imtihan, düzen, izzet ve azamet için vaz'edilmiştir.

Misalle Açarsak

Bir padişah, emirlerini kâtipler, memurlar ve fermanlar vasıtasıyla duyurur. Bu, padişahın aczinden değil; saltanatının izzet ve haşmetindedir. Fakat kimse "fermanı kâtip verdi, hükmün sahibi kâğıttır" demez. Aynen öyle de kâinatta ağaç, bulut, toprak, doktor, ilaç, patron birer kâtip ve memur gibidir. Emir Allah'tandır; onlar sadece tebliğ vasıtasıdır.

Sebepler, kudrete yardımcı değil; kudretin izzetine perdedir. Rububiyete ortak değil; rububiyetin haşmetini gösteren aynalardır. Allah'ın ihtiyacından değil; hikmetinin, izzetinin ve saltanatının gereği olarak vaz'edilmişlerdir.

Yoksa kudretin acz ve ihtiyacı için muavenet eden yardımcı değildirler. Beşer sultanlarının memurları ise sultanların ihtiyaç ve aczlerini def' için tayinlerine zaruret hasil olan yardımcı ve ortaklarıdır. Binaenaleyh Allah'ın memurlarıyla insanın memurları arasında münasebet yoktur.

"Yoksa Kudretin Acz ve İhtiyacı İçin Değil"

İnsan bazen sebepleri görünce zanneder ki sanki Allah o işi sebepler olmadan yapamaz. Mesela "Ağaç olmazsa meyve olmaz", "Doktor olmazsa şifa olmaz", "Patron olmazsa rızık gelmez" diye düşünür. Hâlbuki bu, gafil bir bakıştır. Allah dilerse ağacı aradan kaldırır, meyveyi doğrudan yaratır. Dilerse doktoru aradan kaldırır, şifayı sebepsiz verir. Dilerse patronu aradan kaldırır, rızık başka kapıdan gönderir.

Sebepler Yardımcı Değil, Perde ve Vasıta

Ağaç, Allah'a meyve yapmada yardım etmiyor; sadece meyvenin görünmesine perde oluyor. Bulut, Allah'a yağmur indirmede yardım etmiyor; sadece rahmetin gelişine vasıta oluyor. İnek, Allah'a süt yaratmada yardım etmiyor; sadece sütün bize ulaşmasına canlı bir çeşme oluyor. Doktor, Allah'a şifa vermede yardım etmiyor; sadece Şâfi isminin tecellisine vesile oluyor.

Beşer Sultanlarının Memurları Farklıdır

İnsan sultanlarının, devlet başkanlarının, belediye başkanlarının, generallerin ve idarecilerin memurları ise gerçekten ihtiyaçtan dolayı vardır. Çünkü insan sınırlıdır. Her yere yetişemez, her işi bilemez, her meseleyi tek başına çözemez. Bu yüzden memura, askere, zabıtaya, kâtibeye, mühendise, doktora, işçiye muhtaç olur.

İnsan Memura Niçin Muhtaçtır?

Bir belediye başkanı bütün sokakları tek tek süpüremez, her kaldırım taşını kendi döşeyemez, her trafik cezasını kendi yazamaz. Bir general her koğuşt bizzat kontrol edemez, her askerinin nöbetini kendi ayarlayamaz, her silahı kendi temizleyemez. Bir padişah her fermanı kendi eliyle yazamaz, her davaya kendi bakamaz, her kapıya bizzat gidemez. Çünkü acizdir, sınırlıdır, zamana ve mekâna bağılıdır.

Allah'ın Sebepleri Böyle Değildir

Fakat Allah için böyle bir şey düşünülemez. Allah'ın kudreti sonsuzdur; bir anda bütün kâinatı idare eder. Bir çiçeği yaratmakla baharı yaratmak O'na ağır gelmez. Bir hücreyi idare etmekle yıldızları çevirmek arasında O'nun kudreti için fark yoktur. Bu yüzden sebepler, Allah'ın yükünü hafifleten yardımcıları değildir. Çünkü Allah için yük, zorluk ve acz yoktur.

Yardımcı ve Ortak Meselesi

Beşer sultanlarının memurları bir yönüyle yardımcı ve ortak gibidir. Çünkü sultan onların yardımı olmadan işleri yürütemez. Mesela ordu komutansız, memuriyetsiz, zabıtasız, kâtipsiz, işçisiz işlemez. Fakat Cenab-ı Hakk'ın saltanatında sebepler böyle ortaklar değildir. Onlar olmasa da Allah yaratır, idare eder, rızık verir, yaşatır, öldürür, diriltir.

Netice

Demek Allah'ın sebepleri yaratması, kudretinde bir acz ve ihtiyaç bulunduğu için değildir. Beşer sultanları memurlarına muhtaçtır; çünkü acizdirler. Fakat Sultan-ı Ezelî hiçbir sebebe muhtaç değildir. Sebepler O'nun yardımcıları değil; izzetine perde, rububiyetine ayna, kudretine dellâl ve hikmetine vasıtaadır.